

EKUMENSKI TRENUTAK

Sinodsko promišljanje u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji

Antun ČEČATKA, Đakovo

Sažetak

Pitati se o ekumenskim odnosima i dijalogu, znači u konačnici pitati se o Jednoj Crkvi. Težiti pak prema Jednoj Svetoj, znači uspostavljati i njegovati s drugim Crkvama i zajednicama takve odnose koji bi doveli do jedne vjere, do crkvenog zajedništva i zajedničkog bogoštovlja. U tom pravcu katolike ohrabruju i usmjeruju crkvene isprave. U Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji se kroz sinodsko biskupijsko savjetovanje propitivalo i o ekumenskim odnosima u poratnim i novim društveno-političkim okolnostima, predlagalo se i utvrdilo ono što treba činiti da bi se ekumenski odnosi ponovno uspostavljali i unapređivali. Iz savjetovanja su tako proizišli prijedlozi i temeljne pretpostavke, nužne da bi se ekumenski mislilo i djelovalo. To se potom, iznijelo, raspravljalo, dopunjavalo i utvrđivalo na trećem zasjedanju, što ga je Druga biskupijska sinoda đakovačka i srijemska održala u listopadu 2001. Dijecezanski će biskup te prijedloge sažeti i uobličiti u sinodske odluke.

Ključne riječi: *sinoda, ekumenizam, dijalog, Crkve i zajednice, ponovno uspostavljanje ekumenskih odnosa.*

Uvod

Završio je Domovinski, obrambeni, rat (1991.-1995.) i hrvatska je Slavonija razotkrila sve ono što je bilo razarano i pustošeno, pogubljeno i iseljavalo se. Otkrila je ona i brojna nova lica što joj se pred nasiljem utekoše iz Bosne i Hercegovine te Vojvodine. Talog, pak, što je iz srca prokuljao, tek je u cijelosti pokazao koliko je osvajački nasrtaj ćudoredno uzdrmao narodno biće, te razotkrio koliko je ono ranjivo i podatno socijalnim zlima. Takvo stanje zahtijevalo je da se žurno pristupi materijalnoj i duhovnoj obnovi zemlje i puka. Tome zahtjevu je i te kako pogodovalo što je đakovački biskup Marin odlučio sazvati Drugu biskupijsku sinodu đakovačku i srijemsku.¹ U sinodskom biskupijskom savjetovanju široko se i temeljito promišljalo o evangelizaciji, liturgiji, kršćanskom pozivu i biskupijskom ustroju. No, kako u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji postoje i druge kršćanske Crkve i zajednice, bilo je prirodno prosuditi i ocijeniti kako stvari stoje u vezi s vjeroispovjednim odnosima i ekumenskim dijalogom.² Tim prije što je ratni nasrtaj svestrano poremetio suživot kršćanskog življa. Bilo je stoga životno važno, i težilo se, obnoviti ga i prožeti mirom i snošljivošću. Uostalom, to bi jedino i odgovaralo Isusovoj nakani: »Sveti Otče, uzdrži u ime tvoje sve one koje si mi darovao, da budu jedno kao što smo mi međusobno jedno« (Iv 17,11).³

Ovaj članak upravo želi dati uvid u ratom načete ekumenske odnose u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji. Ponajprije se izlaže današnje katoličko gledište o ekumenizmu. Uvažavajući, zatim, izvješća koja su nastala u biskupijskom sinodskom savjetovanju, ukazuje se na rat koji je duboko uzdrmao odnose među kršćanima, te se oslikava stvarno stanje u ekumenskim odnosima. Na kraju se predstavlja i prosuđuje ono što se kani i predlaže učiniti da bi se stanje poboljšalo, i ponovno se uspostavili primjereni odnosi među kršćanskim Crkvama i zajednicama.

¹ Msgr. dr. Marin Srakić, preuzimajući službu dijecezanskog biskupa 15. veljače 1997., izrazio je želju sazvati Drugu biskupijsku sinodu, v. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 126 (1998.), str. 65; okružnicom od 9. travnja 1998. najavio je otvorenje Sinode, vidi, *Ondje*, str. 338.; okružnicom od 18. svibnja 1998. pozvao je na svečanost sazivanja Sinode u stolnoj crkvi za subotu, 30. svibnja 1998., vidi, *Ondje*, str. 412, i BISKUPSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO (izd.), *Sazivanje Sinode. Euharistijsko slavlje u katedrali u Đakovu*, Đakovo, 1998.; *Dekret*, kojim saziva Drugu biskupijsku sinodu đakovačku i srijemsku, izdao je 30. svibnja 1998., v. *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 126 (1998), str. 410.

² Vidi: BISKUPSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO (izd.), *Kršćanski poziv i služenje*. Radni materijali za biskupijsko savjetovanje, Đakovo, 2001., str. 148-162. U prikazu autor uvelike koristi sinodsko promišljanje, pripremano u Odjelu *Kršćanski poziv i služenje* za 3. zasjedanje, koje je *Druga biskupijska sinoda đakovačka i srijemska* održala u Đakovu od 25.-27. listopada 2001. godine. Stoga prikaz u bitnome slijedi pristup i metodologiju što si je Sinoda zadala. Usp. BISKUPSKI ORDINARIJAT (izd.), *Kršćanski poziv i služenje. Materijali za treće sinodsko zasjedanje Đakovo, 25.-27. listopada 2001.*, Đakovo, 2001., str. 73-82.

³ Riječi su to što ih je biskup J. J. Strossmayer dao ispisati na stranici otvorene knjige, koju drži sv. Metod, kip na pokrajnjem oltaru sv. Ćirila i Metoda, u katedrali u Đakovu.

I. Ekumenizam kao put

1. Teološko obrazloženje

Da se shvati ono što je ekumenski razigralo Katoličku Crkvu, dovoljno je ukratko iznijeti što je s tim u vezi utvrdio Drugi vatikanski sabor.⁴ To što su kršćani razdijeljeni, *prijeći* Crkvu da ostvari puninu sebi vlastita katolištva, i u svakom pogledu *otežava* joj izraziti tu puninu u stvarnosti života. S druge strane, ako se teološki uvaži sve ono što Duh Sveti izvodi u rastavljene braće, a što je kršćanski iskonsko i nepatvoreno, to može ne samo izgrađivati katolike i prosvjetliti crkveni identitet i poslanje,⁵ nego može pomoći da se *potpunije* dosegne samo otajstvo Krista i Crkve.⁶

Iz čega proizlaze te čeznutljive tvrdnje? Prvo, oni koji ispravno primaju krst pritjelovljuju se Kristu i, početno, njegovoj Crkvi, pa se tako nalaze u nekom, mada ne savršenom, zajedništvu s Katoličkom Crkvom. Drugo, *mnoga i izvrsna dobra* od kojih živi i saziđuje se Kristova Crkva, nalaze se i izvan granice koja omeđuje Katoličku Crkvu. Te sastavnice i tragovi Kristove Crkve su *pisana Božja riječ*, to su *darovi Duha Svetoga, život milosti, vjera, nada i ljubav, neki sakramenti i službe*. To su sastavnice svetosti i istine, koje pozivaju na jedinstvo i tvore objektivni temelj, premda nesavršenog, zajedništva s Katoličkom Crkvom. Štoviše, ta dobra, kao i mnogi čini kršćanske vjere, plode u braće životom milosti i spašavaju one koji vjeruju. Zato pojedine Crkve i zajednice nipošto nisu bez svoga značenja i težine u otajstvu spasenja, i one su, kao takve, sredstva spasenja. Tom jasnom tvrdnjom nipošto se ne kani umanjiti isto tako jasnu i opetovanu istinu da je punina spasenja u Katoličkoj Crkvi kao sveopćem sredstvu spasenja, dapače, da se jedino u njoj nalazi i obistinjuje Kristova Crkva u svom jedinstvu i spasenjskoj jedincatosti - u čemu se zrcali njeno vlastito eklezijalno samopoimanje.⁷

Crkva je jedna i jedincata, jer je rođena iz Očeva nauma da po Sinu, u Duhu Svetome, spasi ljudski rod. Krist je povjerio Crkvi da u svijetu naviješta Božju riječ i vrši djelo spasenja. Iz te objavljene datosti izrasla je jedinstvena apostolska baština. Istina, ta *neiscrpna baština* po svojoj naravi dopušta da je

⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, Unitatis redintegratio, Dekret o ekumenizmu (dalje: UR), u: ISTI, *Dokumenti*, KS, Zagreb, 1970., str. 207-236.

⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Ut unum sint - Da budu jedno*, enciklika o ekumenskom nastojanju, Vijeće za ekumenizam HBK – KS (Dokumenti 104), Zagreb, 1995., br. 4.

⁶ Usp. UR, br. 4.

⁷ Usp. UR, br. 3.; IVAN PAVAO II., *Ut unum sint*, br. 11, 12 i 14. O Kristovoj Crkvi, koja se nalazi (*subsistit in*) u Katoličkoj Crkvi, vidi: KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Dominus Jesus*, deklaracija o jedincatosti i spasenjskoj univerzalnosti Isusa Krista i Crkve, KS (Dokumenti 125), Zagreb, 2000., osobito br. 13-17.

ljudi u različitim kulturnim sredinama različito prime, žive, pa i tumače. I uistinu, ona je na različite načine životno usvojena i uobličena, kao što su primjenjivani različiti teološki pristupi dok se istraživalo objavljenu istinu s nakanom da je se spozna i ispovjedno odredi. Te životne i ispovjedne različitosti mogu se međusobno dopunjavati, i one jednostavno svjedoče o tome koliko kršćanski izraz može biti životan i bogat.⁸

Međutim, kad se na razini života i misli počelo isticati različitost kao nešto isključivo, kršćani su se sve manje poštovali i razumjeli, s vremenom se podijeliše, te žive u brojnim, različitim Crkvama i zajednicama.⁹ Tomu su uvelike pogodovali i pridonijeli razni čimbenici koji nisu teološke, nego većma kulturne i društveno-političke naravi.¹⁰ I premda se za razdijeljenost ne može okriviti današnje naraštaje, ona je ipak nešto što se izravno protivi Božjoj volji i ostavlja dojam da je sam Krist razdijeljen. Zacijelo, razdijeljenost *sablažnjuje* svijet i *nanosi štetu* samoj evangelizaciji. To tim više bude u oči i zabrinjava, što je upravo evangelizacija prvotna zadaća Crkve u svijetu.¹¹ Jer, kad se zadivljeno motri Isusa kako šalje Crkvu u svijet da svakom stvorenju priopći nadu, pa se umah opazi da je to otežano i usporeno zato što su kršćani razdijeljeni, tada se dijalog, onaj ekumenski, pokazuje jedinim putem da se kršćani nađu u zajedništvu i predstave svijetu jednom Crkvom.¹²

2. Ekumensko gibanje

U kršćanima je, osobito na crti evangelizacije, dozrijevala duševna muka i čežnja za jedinstvom, i razvila se u blagotvorno i prepoznatljivo ekumensko gibanje koje okuplja sve one koji u svojim Crkvama i zajednicama slave i zazivaju Trojedinoga Boga, te prema Pismima ispovijedaju Krista Gospodinom

⁸ Usp. UR, 14 i 17.

⁹ Vidi J. KOLARIĆ, *Istočni kršćani. Nestorijanci, Jakobiti, Armenci, Kopti i Etiopljani*, Veritas, Zagreb, 1982.; ISTI, *Pravoslavni*, Veritas, Zagreb, 1985.; ISTI, *Kršćani na drugi način*, Veritas, Zagreb, 1976.; JOHANN-ADAM-MÖHLER-INSTITUT (izd.), *Le chiese cristiane nel Duemila* (izvorni naslov: *Kleine Konfessionskunde*), Queriniana (Giornale di teologia 259), Brescia, 1998.

¹⁰ Usp. UR, br. 14.

¹¹ Usp. UR, br. 1.

¹² S Drugim vatikanskim saborom Katolička je Crkva otpočela svestranije zapodijevati razgovor sa svijetom. Jedan od načina, primjeren vremenu, po kojemu ona obnavlja samu sebe, i vrši svoje apostolsko poslanje, jest dijalog. On uvijek mora imati ove značajke: jasnoću, blagost, povjerenje i razboritost. *Ekumenski pak dijalog* jest dijalog koji vode razdijeljeni kršćani, nakani sjediniti se u jednu Crkvu. I međureligijski dijalog, dijalog s drugim religijama, kao i *dijalog s onima koji ne vjeruju*, jednako je zadan katolicima, budući da taj dijalog ide za tim da se što jače dosegne istina - ona koja dolazi iz vjere, i ona općeljudska kojoj teže i oni koji ne vjeruju - i tako obogati ljudsku spoznaju i suživot. Usp. PAVAO VI., *Ecclesiam suam*, enciklika o putovima kojima Katolička Crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću, KS (Dokumenti 54), Zagreb, 1979., br. 60-121; TAJNIŠTVO ZA NEKRŠĆANE, *Stav Crkve prema sljedbenicima drugih religija*, KS (Dokumenti 73), Zagreb, 1985., br. 20-44; SEKRETARIJAT ZA ONE KOJI NE VJERUJU, *Dijalog s onima koji ne vjeruju*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda (Dokumenti 22), Zagreb, 1968.

i Spasiteljem.¹³ Zbog gore navedenih razloga, Katolička je Crkva, pošto je duže vrijeme promatrala i prosuđivala, prepoznala u tome djelo Duha Svetoga. Bilo je to moguće, jer se sve bogatije spoznavalo i samo otajstvo Crkve. Naime, ispunjavajući Očev naum o spasenju, Krist je zasnovao i ustrojio jedinstvenu zajednicu učenika, Crkvu, i poslao je u svijet, svijet koji živi na mnogostruk i raznovrstan način. K tomu, i u jednoj jedincatoj Crkvi se događa da Duh Sveti trajno tvori mnogovrsne i različite darove, djelovanja i službe. To neiscrpno bogatstvo jedinstva i različitosti ponukalo je teološku misao da prepozna i pojmi samo Presveto Trojstvo kao vrhunski obrazac crkvenog jedinstva u različitosti. U tom smislu, sve ono što se u ekumenskom djelovanju poduzima ima za cilj vrednovati i uvažiti svekolike, raznovrsne izraze i oblike što ih je na različitim kulturnim prostorima izradila izvorna kršćanska baština, i to tako da se dosegne jedinstvo u kome se ispovijeda jedna vjera, u kome se zajednički svetkuje bogoštovlje i složno živi u jednoj Crkvi.¹⁴

Ekumensko gibanje podrazumijeva sve ono što se čini i poduzima, pokreće i usmjerava prema tome da se promiče kršćansko jedinstvo. Tako se ekumenizam ostvaruje već kad se pokušava ukloniti one riječi, sudove i djela što se nepravedno pripisuju rastavljenoj braći, zatim, kad se upriličuju različiti kršćanski skupovi, kad vrsni stručnjaci vode teološki dijalog, kad zajednice živo surađuju i služe općem dobru te kad zajedno mole. U svemu tome kršćanske zajednice se pitaju koliko su vjerne Kristovoj misli, i marno nastoje obnavljati se. Tako se promiče pravednost i istina, sloga i suradnja, bratstvo i sjedinjenost. Katolicima se toplo preporučuje da misle na druge kršćane, da za njih i s njima mole, da razgovaraju s njima, učine prve korake prema njima, priznaju i cijene zajedničke vrednote. Sve to pak valja razvijati Augustinovom širinom: mudro čuvati jedinstvo u onome što je nužno, osigurati potrebnu slobodu u životnoj, stegovnoj, liturgijskoj i teološkoj različitosti, dok u svemu valja njegovati ljubav.¹⁵

3. Ostvarivanje ekumenizma

Briga da se obnovi kršćansko jedinstvo povjerena je biskupima,¹⁶ a *tiče se i vezuje svakog pojedinca* u Katoličkoj Crkvi. Zbog čega svakog? Zato što se Crkva mora trajno obnavljati kako bi bila što vjernija svom pozivu, a to se

¹³ Usp. UR, br. 1. *Ekumensko gibanje i ekumenizam* uopće označava mnogovrsno nastojanje koje ide za tim da se uspostavi crkveno jedinstvo među razdijeljenim kršćanima. Usp. *Ondje*, br. 4.

¹⁴ Usp. UR, br. 2. i 14.

¹⁵ Usp. UR, br. 4.

¹⁶ Usp. UR, br. 5; PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu* (ubuduće *Direktorij*), Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK – IKA (IKA-Dokumenti 3), Zagreb, 1994., br. 31.

zacijelo odnosi na svakog vjernika. Ta pak obnova, po svojoj naravi, nužno teži da se obnovi i samo crkveno jedinstvo. Zato obnavljati vlastitu Crkvu i obnavljati kršćansko jedinstvo ide zajedno. To znači da ekumenizam organski spada na život i djelovanje Crkve.¹⁷ I zaista, vjernik se ekumenski otvara i počinje djelovati tek kad je spreman *obratiti se* u srcu i pameti, kad je spreman bratski služiti, priznati osobnu krivnju i tražiti oprostjenje od rastavljene braće.¹⁸ Biti upravo tako obnoviteljski raspoložen, i *moliti* za kršćansko jedinstvo, pa i s rastavljenom braćom, označava vrsnoću koja poput duše prožima ekumensko gibanje.¹⁹

Nastojati oko jedinstva, zahtijeva *upoznati* druge kršćane. To znači *proučavati* povijest i kulturu, etos i duhovnost, bogoštovlje i učenje, što su svojstveni određenim Crkvama. Ako se to čini dobrohotno i ako se u dijalogu uvaži druge kao ravnopravne sugovornike, onda to može obogatiti pojedinu Crkvu i učiniti da bolje upozna samu sebe i svoj položaj.²⁰ U tom pravcu, treba odgoj i teološku izobrazbu u katolika postaviti i *razvijati pod ekumenskim vidom*. To se osobito odnosi na prezbitere i na sve koji poučavaju i odgajaju druge.²¹ Time bi se lakše postiglo i to da se katolička nauka, već prema vlastitom redoslijedu istina, izlaže na način koji ne bi priječio dijalog s drugima, a izbjegao bi se lažni irenizam, koji šteti jasnoći i sigurnosti same nauke. Dakako, dijalog uvijek zahtijeva da se postupa istinoljubivo, s ljubavlju i poniznošću.²² A naspram osjetljivom dijalogu koji se odnosi na nauku, uvijek je otvoreno, i već provjereno, široko područje na kojem se može odmah radišno surađivati: promicati ljudski život u svim njegovim osobnim, društvenim, kulturnim, gospodarskim, socijalnim i prosvjetnim odnosima.²³ Time se zasigurno podupire i početno ostvaruje želja da se svi kršćani izmire i nađu u jednoj Crkvi - što po sebi nadilazi ljudske snage i sposobnosti.²⁴

Sve to što se ovdje s obzirom na ekumenizam načelno iskazalo kao bogoslovno opravdano i crkveno poželjno, uvelike se provodi u Katoličkoj Crkvi, dakako, uz

¹⁷ Usp. UR, br. 6; IVAN PAVAO II., *Ut unum sint*, br. 19 i 20; *Direktorij*, br. 37-54., gdje se govori o ustroju službe, koja na ekumenski način ima promicati kršćansko jedinstvo na svim razinama crkvenoga života.

¹⁸ Usp. UR, br. 7.

¹⁹ Usp. UR, br. 8; IVAN PAVAO II., *Ut unum sint*, br. 21-27.

²⁰ Usp. UR, br. 9.

²¹ Usp. UR, br. 10; *Direktorij*, br. 55-91, gdje se daju poticaji i smjernice za ekumenski odgoj i izobrazbu.

²² Usp. UR, br. 11; IVAN PAVAO II., *Ut unum sint*, br. 28-39, gdje se promišlja raznoliko bogatstvo dijaloga. - *Lažni irenizam znači*, ovdje, ići za crkvenim jedinstvom pa makar to bilo i na uštrb istine.

²³ Usp. UR, br. 12. O tome koliko je važno da kršćani na putu prema jedinstvu teološki promišljaju i ujedno surađuju zauzimajući se za čovjeka i opće dobro, vidi: VIJEĆE EUROPSKIH BISKUPSKIH KONFERENCIJA (CCEE) - KONFERENCIJA EUROPSKIH CRKAVA (KEK), *Ekumenska povelja za rast suradnje među crkvama u Europi*. Charta oecumenica, KS, Zagreb, 2002.

²⁴ Usp. *Direktorij*, br. 34.

napore, i ne uvijek i svagdje bez poteškoća. U Crkvi pak u Hrvata nešto se u tom pogledu pokretalo i razvijalo kako na široj crkvenoj,²⁵ tako i na bogoslovnoj razini,²⁶ sve dok se 1989. nisu počeli mijenjati društveni i politički sustavi u jugoistočnoj Europi, čime će i u Hrvatskoj nastupiti novi društveni poredak, a odmah potom i Domovinski rat. Osvajački je nasrtaj poremetio ekumensko ozračje i doveo u pitanje sve što se dotada valjana postiglo, tako da se u poratnom vremenu nužno zahtijeva ulagati velike napore kako bi se stanje izliječilo i kako bi se uspostavili zdravi ekumenski odnosi. Koliko je zahtjevan istinski i postojani ekumenski dijalog, te koliko je u njem grke slatkosti, u dobroj mjeri pokazuju izvješća nastala u sinodskom savjetovanju, koje se od sredine mjeseca siječnja do 30. travnja 2001. održavalo u župnim zajednicama diljem Đakovačko-srijemske biskupije,²⁷ i u kojem se išlo za tim da se prosudi postojeće stanje u vezi s ekumenskim raspoloženjem i nastojanjem, te predloži načine kako ubuduće djelovati.²⁸

II. Poremećaji i trudovi rađanja

1. Poratno raspoloženje

Vjernici katolici koji su sudjelovali u biskupijskom savjetovanju, neizostavno u svojim izvješćima tvrde i ocjenjuju da je rat otežao i zahladio odnose, produbio suprotnosti i podjele, poljuljao povjerenje i povećao nesnošljivost. Rat je sasvim negativno utjecao i još uvijek uvelike utječe na odnose među ljudima

²⁵ Đakovački i srijemski biskup Stjepan Bäuerlein je početkom 1964. dekretom osnovao *Dijecesanski odbor za sjedinjenje crkava* te mu imenovao predsjednika, tajnika i četiri člana, vidi: *Obavijesti Biskupskog ordinarijata*, siječanj 1964., str. 58, toč. 2. Biskup je o tome obavijestio *Sekretarijat za sjedinjenje kršćana* u Vatikanu, na što je Augustin kard. Bea odgovorio 28. veljače 1964. radujući se i želeći plodno djelovanje, vidi: *Ondje*, veljača 1964., str. 68. - Okružnicom od 3. rujna 1964. biskup Stjepan potiče župnike i vjernike da podrže i njeguju u svojim zajednicama *Ekumenski četvrtak*, to jest molitvu i djelovanje usmjereno prema jedinstvu Crkava, na što je potaknuo pom. zagr. biskup Franjo Kuharić; vidi: *Ondje*, svibanj 1964., str. 143-144, toč. 1. - Inače, u to se doba preporučivala, i tu i tamo uvodila u župama i redovničkim zajednicama Molitvena osmina za jedinstvo kršćana. Općenito se može kazati da su tada odnosi s pravoslavnima, na svim razinama, bili dobri. Čestitalo se blagdane, susretalo se o svetkovinama, a bilo je slučajeva da su jedni drugima i pomagali.

²⁶ Teološki dijalog između Katoličke i Pravoslavne Crkve bio je postavljen kao *Međufakultetski ekumenski simpozij* što ga je svake druge godine naizmjenice organizirao teološki fakultet u Ljubljani, Zagrebu i Beogradu. Prvi je simpozij održan u Mariboru 1974., a zadnji, osmi po redu, organizirao je Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu i to upravo pri Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu od 13. do 16. rujna 1988., s temom: *Euharistija u vjeri i životu Crkve*. Zbornik radova, na žalost, nije ugledao svjetlo dana. Usp. I. BERDIK, Ekumenski simpozij u Đakovu od 13. do 16. 9. 1988., u: *Spectrum* 21 (1988.), br. 1-2, str. 72-73.

²⁷ Na sinodski *Odbor za puteve dijaloga - ekumenizma*, pristiglo je 70 (69+1) izvješća, vidi u: *Arhiv Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, godina 2001., Đakovo.

²⁸ Usp. BISKUPSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO (izd.), *Kršćanski poziv i služenje*. Radni materijali za biskupijsko savjetovanje, Đakovo, 2001., str. 7. Na str. 156-162 nalaze se predloženi: radni tekst, radni listovi i služba riječi, što je izradio Odbor za puteve dijaloga - ekumenizma, prema čemu se odvijao rad u savjetovanju.

općenito,²⁹ pa tako i među kršćanima koji pripadaju različitim Crkvama i zajednicama. To se u izvješćima osobito i redovito ističe kad je riječ o odnosima sa Srpskom Pravoslavnom Crkvom. Naime, poznato je, a i izvješća to utvrđuju, da je među kršćanskim Crkvama i zajednicama na području Đakovačke i Srijemske biskupije najviše raširena i brojem najveća Srpska Pravoslavna Crkva.³⁰ Crkve koje su proizišle iz reformacije također su prisutne, iako su malobrojne vjernicima, a u najnovije vrijeme pojavile su se i različite sljedbe.³¹ Osvajački je rat bio do te mjere tragičan da je uništeno i ugasilo se sve ono što je prije rata ličilo na dobar suživot i snošljive odnose među katoličkim i pravoslavnim vjernicima, pa tako i zajednička molitva. Zbog zlodjela koja su počinjena u ratu, vjernici katolici daju do znanja da su promijenili svoj stav prema njima, i da je s njima uopće veoma teško uspostavljati pravi ekumenski dijalog.

Neka izvješća osobito razgovjetno govore o tome kako katolici nisu nakloni pravoslavcima, i pripisuju to tragičnom povijesnom iskustvu iz kojeg proizlaze razna opterećenja. Katolici zamjeraju pravoslavcima što svoju vjeru vežu uz srpstvo, što svetosavlje ima nacionalistički naboj, što slabo prakticiraju svoju vjeru i ne poštuju vlastite svećenike, a često se događa da napuštaju pravoslavlje i odlaze u razne sljedbe. Kad je riječ o protestantskim zajednicama, onda se nekima od njih zamjera što su previše isključive i što su, pomažući karitativno, djelovale prozelitistički. Izvješća će ukazati i na to kako razne sljedbe i njihovi

²⁹ Usp. S. TOMAŠ, *Moj tata spava s anđelima*, Mladost, Zagreb, 1992.; LJ. FULGOSI, V. VINCE-RIBARIĆ (ured.), *Stotinu svjedočanstava*, Društvo hrvatskih intelektualci - Institut za primijenjena društvena istraživanja, Zagreb, 1993.; A. PINTARIĆ (ured.), *Kruh na našem stolu*, Zavod za školstvo Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske, Zagreb, 1993.; B. VRBOŠIĆ, *707 dana pakla. "Somborska skupina" od akcije i zatvora do slobode*, Matica Hrvatska, Osijek, 1994.; M. BUBALO, *Nemam mamu - ali imam tebe*, KS, Zagreb, 1994.

³⁰ Prema popisu iz 1991., pravoslavnih je u Hrvatskoj bilo 532.141 ili 11,12% pučanstva; u hrvatskom dijelu Đakovačke biskupije, ukupno, 102.774 ili 15,45% pučanstva, a u župama toga dijela biskupije 89.130 ili 13,92% pučanstva. Vidi, D. ŽIVIĆ, *Konfesionalna struktura stanovništva dijela Đakovačke i Srijemske biskupije u Republici Hrvatskoj prema popisu 1991. godine*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 126 (1998.), str. 787-788 i 800. - Prema popisu iz 2001., Pravoslavna Crkva u Hrvatskoj broji 195.969, a u istočnoj Hrvatskoj 74.002 vjernika. Koliko pak broji u hrvatskom dijelu Đakovačke i Srijemske biskupije nije moguće ustanoviti zbog toga što je 1992. uveden novi županijski upravno-teritorijalni ustroj, a podatci na razini naselja još nisu objavljeni. Vidi, ISTI, *Promjene etničke i vjerske strukture stanovništva Hrvatske i istočne Hrvatske 1991.-2001. godine*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 131 (2003.), str. 217-222, osobito bilj. 1 i 2 na str. 222.

³¹ Prema pristiglim izvješćima, u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji prisutne su sljedeće Crkve, zajednice i sljedbe: Srpska Pravoslavna Crkva, Evangelička Crkva, Reformirana Crkva, Baptistička Crkva, Pentekostalna Crkva, Evanđeoska Crkva, Adventistička Crkva, Starokatolička Crkva, zatim: nazareni, subotari, svjedoci Jehove, mormoni, mounovci, te sljedbenici Hari Krišne, i sotonisti. U izvješćima se neujednačeno, a koji put i netočno, rabi nazivlje za pojedine Crkve, zajednice i sljedbe. Čak se na jednom mjestu katolike bizantskog obreda, grkokatolike, svrstalo među pravoslavne. S obzirom na broj članova u pojedinim Crkvama, zajednicama i sljedbama, vrlo rijetko se navodi određeni broj, a najčešće se kaže da se ne zna koliko ih ima, da ih ima malo ili ponešto, pokoje domaćinstvo ili obitelj, da je broj zanemariv ili nepoznat.

članovi nastoje pošto-poto pridobiti druge kršćane, da su pri tome nametljivi, da gotovo nasilno žele ući u kuću, i da su stoga svima dosadni.

No unatoč svemu tome, vjernici se Đakovačke i Srijemske biskupije pokazuju nepristranim kad u izvješćima navode i ono pozitivno što su uočili kod drugih kršćana. Tako se tu kaže da katolike kod pravoslavnih privlači to što su im običaji puni simbolike. Protestantske pak zajednice privlače jer pomažu i skrbe o svojim, odani su si i povjerljivi, složnije djeluju, solidarniji su i povezaniji nego katolici. Neki navode njihovu gorljivost, zauzetost, vedrinu i radost dok postojano naviještaju i svjedoče svoju vjeru. Oni se podosta služe Svetim pismom i nastoje ga poznavati, rado govore o svojoj vjeri i trude se pružiti svjedočanstvo o njoj. U izvješćima se isto tako dobro primjećuje kako se pripadnici nekih vjerskih zajednica nastoje držati pravila i zapovijedi što ih propisuje njihova zajednica, da idu na bogoslužje, da imaju lijepe pjesme i propovijedi. Za pripadnike u raznim sljedbama jednako se pozitivno ocjenjuje to što su međusobno dobro povezani i što su uporni u naviještanju. Ratna su razaranja stvorila teška stanja kako u međuljudskim tako i u međucrkvanim odnosima, osobito među katolicima i pravoslavnima. No, zdrav vjerski osjećaj i dobra volja, koje ima u katolika, daju nadu da je ipak, unatoč ne malim preprekama, moguće približiti se drugima i bolje se međusobno upoznati.

2. Međusobno poznavanje, i približavanje

Zvuči iskreno, premda istovremeno i zabrinjava, kada vjernici u izvješćima s biskupijskog savjetovanja otvoreno kažu da kao katolici veoma slabo, djelomično, površno, i gotovo nikako ne poznaju nastanak i povijest, predaju, nauku, obrede i običaje vlastite drugim Crkvama. To im je osobito daleko, i u to nisu nikako upućeni, kad je riječ o sljedbama. I upravo činjenica da ne poznaju dovoljno vjerski i crkveni život vlastit drugim kršćanima, jest pogodno tlo koje rađa mnogim predrasudama, pa im to još više otežava i priječi približiti se drugima. Dakako, oni vele kako se ipak neka saznanja stječu već samom činjenicom što se zajedno živi. U svojim iskazima oni ipak primjećuju i govore da kod njih ima dobre volje, i kako bi valjalo ići za tim da se druge bolje upozna.

Kao što vjernici u biskupijskom savjetovanju ocjenjuju stvarnim nedostatkom to što ne poznaju dovoljno druge kršćane, oni istovremeno izražavaju uvjerenje kako bi tu valjalo nešto promijeniti. Ističe se kako bi bilo savršeno kad bi kršćani spremno razgovarali o svemu, kad bi se družili i okupljali o izuzetnijim zgodama. Štoviše, predlaže se da bi odraslima trebalo omogućiti da bolje

upoznaju povijest, nauku, predaju, stegu i baštinu, vjersku kulturu, obrede i običaje, to jest sve ono što je vlastito i što se živi u drugim Crkvama i zajednicama. Na taj bi način vjernici mogli uvidjeti ono što je isto, a istodobno bi bili ponukani tražiti da se obrazloži ono što je različito među Crkvama i zajednicama. Nadalje, da bi se druge bolje upoznalo, preporučuje se održavati seminare, predavanja, tribine, susrete, ponuditi primjerene knjige, pozivati vjerske službenike iz drugih Crkava da predstave svoje zajednice. Ako se pak radi o mladima, onda se kaže da bi njih trebalo poticati i upućivati na to da rado uče upoznavati i uvažavati druge, te da bi bilo svrsishodno upriličavati povremene zajedničke susrete za mlade. To bi bio dobar početak. U tom smislu, neka izvješća ističu i preporučuju taizéjske susrete,³² jer ti susreti odgajaju mlade da otvoreno susreću i prihvaćaju druge kršćane, dok im istodobno pomažu njegovati vlastiti identitet. Vjeronaučni susreti su također prikladno mjesto gdje mladi mogu učiti i obavijestiti se o drugim kršćanima. Tomu mogu pridonijeti i biblijski susreti. Inače, kršćani se mogu zajedno susretati i međusobno upoznavati i na društvenim i molitvenim skupovima, zatim kad zajednički putuju, te na zajedničkim hodočasničkim mjestima. Da se kršćani međusobno bolje upoznaju, tomu trebaju, na koncu, pridonositi i sredstva društvenog priopćivanja.

U izvješćima se navodi kako međusobno približavanje i ekumenske odnose najbolje promiče *djelotvorna ljubav*. U tom se pravcu razmišljalo i u *Odjelu za kršćanski poziv i služenje* te se osobito istaklo ono što su činile i čine ženske redovničke zajednice u srijemskom dijelu biskupije, zatim, karitativno djelovanje u jednom i u drugom dijelu biskupije, pa ono što su činile Male sestre u izbjegličkom centru Gašinci,³³ kao i brojna dobročinstva što su se činila, i pomoć što se pružala, na jednoj i drugoj strani biskupije tijekom Domovinskoga rata, i drugo. Nadalje, u razgovorima što su se vodili unutar istog *Odjela*, ocijenjeno je veoma pogodnim što su se u laičkim redovima pojavile, i još uvijek djeluju, inicijative i udruge građana koje su dijaloški i pomirateljski usmjerene.³⁴ Tu je jednako istaknuto kako i Caritas Biskupije Đakovo također promiče i nosi

³² Usp. K. SPINK, *Brat Roger i Taizé* (prijevod s franc.), KS (Likovi 7), Zagreb, 1988. Na ljetnim susretima u Taizéu, a još više na *hodočasćima povjerenja* što zajednica upriličuje svake godine o Novoj godini u europskim metropolama, sudjeluju i mnogi mladi iz Đakovačke i Srijemske biskupije.

³³ Male Sestre Isusove imaju svoju kuću u Aljmašu. Sestre Mira, Dniza i Vesna, koja je rodom iz Županje, bile su od prosinca 1992. do proljeća 1996. prisutne u Izbjegličkom centru u Gašincima, nadomak Đakova. Bježeći pred srpskim zulumom, tu se slilo mnoštvo žitelji i obitelji iz raznih krajeva Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Oni su pripadali različitim Crkvama, zajednicama i religijama. Sestre su tu živjele, slušale ispovijedi o ljudskom stradanju, s ljudima dijelile životne tegobe i radosti, jednostavno, bile su s ljudima i za ljude. - Te skromne napomene kazivala je sestra Ana iz zajednice u Aljmašu.

³⁴ U tom pravcu djeluju na primjer *Centar za mir, nenasilje i ljudska prava*, u Osijeku, Tenji, B. Manastiru; *Catholic Relief Services* u Osijeku.

neke pothvate koji imaju ekumenski i dijaloški značaj. Caritas je u Belom Manastiru otvorio Centar za mlade, u kojem se želi njegovati dijalog i ekumenske odnose među mladima, bez obzira na to kojem narodu ili vjerskoj zajednici pripadaju.³⁵ Zatim, Caritas je u Đakovu i Osijeku upriličio seminare pod naslovom: *Uspostava pomirenja i zajedničkog suživota*.³⁶ Ne poznavati vjeru i crkvenost, vlastitu drugim kršćanima, zasigurno podržava i stvara predrasude te otežava ekumensko približavanje. Međutim, u katolika postoji želja da se taj nedostatak nadvlada, a temeljito se razmišljalo i o tome što se sve može učiniti da bi se kršćani međusobno istinski susretali i surađivali.

3. Međusobni odnosi, susreti i suradnja

Iz izvješća nastalih tijekom biskupijskog savjetovanja može se zaključiti da su katolici općenito snošljivi prema drugim kršćanima, što je po sebi dobar znak. No, tu će se jednako tako otvoreno ustvrditi kako katolici često puta nisu oduševljeni s drugim kršćanima. Kao razlog tomu navodi se činjenica da želja za susretima i dobra volja postoji samo s katoličke strane, pa je odnos gotovo nemoguć. Istina, prema onome što se kazuje u izvješćima, može se primijetiti da su i katolici ravnodušni prema drugima te da im nedostaje povjerenja, ali da ne zaziru i ne boje se doći u dodir i susresti se s drugim kršćanima. Ipak, istodobno se tvrdi da pravi odnosi gotovo ne postoje, pogotovo nema susreta koji bi bili pripremljeni. Najčešće se veli da su to dobrosusjedski odnosi, osobni odnosi, neslužbeni, najobičniji, ljudski, uljudni, snošljivi i prijazni odnosi i susreti, u kojima se drugog poštuje i uvažava, pokušava se živjeti u miru i slozi, ali sve to nije prožeto vjerskim osjećajem.

³⁵ ECHO, organizacija Europske unije za humanitarnu pomoć, prihvatila je posredstvom Caritas Austrije prijedlog Caritas Biskupije Đakovo o *Projektu «Centar za mlade» u Belom Manastiru*. Isprave navode da Centar ima za cilj okupljati i povezivati mlade koji pripadaju različitim etničkim zajednicama i vjeroispovijestima. Sadržaji koje Centar nudi imaju duhovni, kulturni, obrazovni i sportsko-rekreativni značaj. Prema Ugovoru o partnerstvu između Caritas Biskupije Đakovo i Hrvatske salezijanske provincije, Centar će voditi i njime upravljati Hrvatska salezijanska provincija, vidi: Arhiv Caritas biskupije - Đakovo, br. 169/98 od 22.05.1988., i br. 239/98 od 12. 08. 1998., te br. U - 13, od 19. 07. 1999.; usp. Izvješće za sjednicu Vijeća za ekumenizam i dijalog HKB, od 9. sudenog 1998., u: *Arhiv Tajništva HKB*, godina 1998.

³⁶ Pod pokroviteljstvom Europske unije i Caritas Biskupije Essen iz Njemačke, Caritas Biskupije Đakovo provodio je seminare: *Uspostava pomirenja i zajedničkog suživota*. Cilj mu je uspostavljati pomirenje unapređujući socijalni i gospodarstveni suživot te pronalazeći načine kako rješavati sporove ne primjenjujući nasilje, i za to putem seminara izobraziti i usavršiti djelatnike i suradnike u Caritasu i drugim humanitarnim, vladinim i nevladinim organizacijama, te različitim vjerskim zajednicama. Od ukupno šest predviđenih seminara za Hrvatsku, u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji održana su dva: u Đakovu, 22.-24. travnja 1999., i u Osijeku, 13.-15. svibnja 1999. Vidi: *Arhiv Caritas biskupije - Đakovo*, br. 53/99, od 12. 03. 1999., i br. 91/99, od 4. 05. 1999.

Određeni se odnosi uspostavljaju kad neko mjesto ili obitelj nešto svetkuje ili žaluje. U takvim zgodama pođe se drugim kršćanima u kuću, pa i u njihovu crkvu. Nekakvi se odnosi uspostavljaju i kad se kršćani nađu na raznim predavanjima i koncertima upriličenim u mjestu ili gradskoj četvrti. Posebniji su, pak, odnosi prema izbjeglicama, koji pripadaju drugoj kršćanskoj zajednici, i odnosi nastali mješovitim ženidbama. Odnosi s pravoslavnima, s onima koji su u vrijeme rata ostali u svojim domovima, a osobito s onima koji se vraćaju, korektni su, ali hladni. U nekim izvješćima se primjećuje da se s njima može ophoditi samo oprezno i do određene granice. Iz izvješća je razvidno da jedan broj katolika drži kako s onima koji su istupili iz Katoličke Crkve i priklonili se drugim Crkvama i zajednicama, ne bi trebalo voditi nikakav dijalog. Ako s takvima i postoji neki odnos, on je suzdržan, na odstojanju, pa i isključiv. Susreti, pak, katolika s vjerskim službenicima iz drugih kršćanskih zajednica su, prema onome što se čita u izvješćima, samo službeni, po potrebi, pojedinačni, na sprovodima i sl., dok se službenike iz raznih sljedbi ne može ni sreći. Susreti na kojima su se znali naći visoki crkveni poglavari bili su rijetki. Tako su se đakovački i srijemski biskupi, sve u želji za mirom i primjerenim kršćanskim odnosima, susretali s pravoslavnim episkopima i u vrijeme kad je Domovinski rat bio u najtežem razdoblju. Te, i kasnije susrete biskupa s pravoslavnim episkopima,³⁷ jedan dio prispjelih izvješća podržava i ocjenjuje pozitivnima, dok drugi dio izvješća upozorava na oprez.

Sudionici u savjetovanju su mišljenja da još nije vrijeme za takve susrete, a same susrete, prema onome koliko su ih oni pratili, ne doživljavaju dijalogom u pravom smislu. Ako je riječ o osobitijim susretima, kao što su oni molitveni, onda je iz izvješća s biskupijskog savjetovanja, na žalost, razvidno da je, na primjer, *Molitvena osmina za jedinstvo kršćana* ušla u svijest tek manjeg dijela pastira i vjernika, pa se stoga i upriličuje samo u nekim župama u Đakovačke i Srijemske biskupije. Ovdje valja podsjetiti da je đakovački biskup Antun

³⁷ Biskupi Marin Srakić i Srećko Badurina sastali su se u jesen 1993. godine u Hildesheimu s episkopima Irinejom i Danilom, vidi: *Zapisnik sjednice Vijeća za ekumenizam i dijalog HBK*, od 8. ožujka 1994., u: Arhiv Tajništva HBK, godina 1994. - Biskupi Marin Srakić i Đuro Gašparović te mons. Antun Škvorčević, s katoličke strane, a episkopi Radović, Bulović i Midić, sa srpske pravoslavne, članovi su *Komisije za dijalog HBK sa SPC*, osnovane 1997. godine, vidi: *Zapisnik sjednice Vijeća za ekumenizam i dijalog HBK*, od 16. prosinca 1997., u: *Arhiv Tajništva HBK*, godina 1997. - Biskupi Marin Srakić i Đuro Gašparović sudjelovali su s episkopima Lukijanom i Vasilijem na prvom susretu pravoslavnih i katoličkih svećenika iz Podunavlja, oko 70-ak sudionika, u Vukovaru, 17. ožujka 1998. godine. - Biskup Marin Srakić ugostio je kard. Silvana Piovanellija, te zajedno s pratnjom od dvadesetak osoba sudjelovao 21. listopada 1998. na prijemu kod episkopa poljsko-daljskoga Lukijana u Dalju, gdje je bio i episkop Vasilije iz Sremskih Karlovaca, vidi, *Izvješće za sjednicu Vijeća za ekumenizam i dijalog HBK*, od 9. sudenog 1998., u: *Arhiv Tajništva HBK*, godina 1998.; A. JARM, Kardinal Silvano Piovanelli u Đakovu, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 126 (1998.), str. 742-743.; ISTI, Susret katoličkih i pravoslavnih svećenika i biskupa u Vukovaru, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 126 (1998.), str. 274-276.

Akšamović već 1927. odredio da se u biskupiji obavlja molitvena osmina. Iako se radi o iznimnom slučaju, hvale je vrijedno i valja istaknuti da je Osmina od te godine osobitije zaživjela u gradu Osijeku, u kapucinskoj crkvi, gdje se postojano vršila iz godine u godinu, a punih tridesetpet godina u njoj se održavaju baš ekumenski molitveni susreti.³⁸ Kroz taj tjedan, kršćani iz različitih zajednica u Osijeku susljedno se okupljaju u različitim crkvama.

Isto tako valja spomenuti da se molitvena osmina osobito obilježava u redovničkim zajednicama i u Bogoslovnom sjemeništu.³⁹ Inače, jasno se i otvoreno priznaje kako se negdje na župama nije ni čulo za molitvenu osminu, negdje se samo najavi, a tamo gdje se održava, malo je onih koji u njoj sudjeluju. U nekim se izvješćima kaže da ni katoličkoj, a ni onoj drugoj strani nije stalo do molitvene osmine. Međutim, koliko god ono što se gore utvrdilo ne daje razloga radovati se, ipak se, imajući u vidu buduće odnose među Crkvama i zajednicama, u izvješćima glasno navodi kako je u svim župama u biskupiji potrebno oživjeti molitvenu osminu za jedinstvo kršćana, ili je uvesti ukoliko se ona još uvijek ne upriličuje u župi. Zatim, dobro se opaža da je molitvena osmina vrijeme zajedničke molitve u Isusu Kristu, s nakanom da Duh Sveti prosvijetli i učini vjernike snošljivijima. Kao poželjno, predlaže se da se osmina održava u različitim Crkvama i zajednicama, i da se tada pojedina zajednica bolje predstavi. Mudro se uviđa kako valja ići naprijed korak po korak, i da se valja potruditi pronalaziti oblike kako zajedno moliti i svetkovati blagdane, pa se

³⁸ Usp. Molitvena osmina za crkveno jedinstvo, okružnica biskupa Antuna Akšamovića, br.1972./1927. od 27.12.1927., u: *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* 55 (1927), br. 24, str. 1. Biskup određuje da se ubuduće nedjeljom, koja pada između 18. i 25. siječnja, propovijeda o crkvenom jedinstvu i izmoli molitva, čiji se obrazac tu donosi. Uz ostalo, na kraju okružnice, biskup dodaje: »Gdje je to moguće i shodno, neka se molitvena osmina i na drugi zgodan način obavi, kako bi se što više ideji kršćanske ljubavi, sloge i jedinstva koristilo.« O Molitvenoj osmini u kapucinskoj crkvi usp. *Glas Koncila*, od 2.2.2003., br. 5, str. 13. - O oblikovanju i razvoju saborskoga ekumenskoga djela Đakovačke i Srijemske biskupije, o interkonfesionalnim odnosima među Crkvama, o svjetskim molitvenim osminama za jedinstvo kršćana u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, napose u kapucinskoj crkvi u Osijeku, govori magistarski rad g. Dražena Kušena. Rad nosi naslov: *Biskupija Đakovačka ili Bosanska i Srijemska kao locus oecumenismi 1959-1990*. Rad je obranjen na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu 14. ožujka 2003.

³⁹ Molitva za jedinstvo kršćana u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu ulazi u okvir čirilo-metodske baštine koju je biskup J. J. Strossmayer živo razvijao i promicao te je posve usredotočio na jedinstvo Katoličke i Pravoslavne Crkve u slavenskim narodima. Da bi se to jedinstvo ostvarilo, on je na Josipovo 1877. utemeljio trajnu zakladu u sjemenišnoj crkvi, posvećenju Bezgrješnom Začecu BDM, i odredio da se svakom prvom subotom u mjesecu slavi pjevana misa na tu nakanu. Time on ujedno želi da se klerici »od prve mladosti svoje priuče ne samo ljubiti puk katolički, koji se njihovoj brizi izručuje, nego i onaj dio puka našega, koji s nama u crkvenom obćenju ne stoji.« Vidi: Okružnica, br. 355/1877., u: *Glasnik biskupija Đakovačke i Srijemske* 5 (1877), str. 63-65. - Bilo je godina kad su u Bogoslovnom sjemeništu zajedno boravili studenti šesnaest narodnosti, a i profesora je bilo različitih narodnosti. Sve je to stvaralo pozitivno ozračje. Ovdje valja osobito istaknuti prof. dr. Silvestra Kiša, grkokatolika, kanonika Križevačke biskupije, koji je od 1954.-1963. na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu predavao, pored ostalog, liturgiku i nekoliko puta godišnje slavio svečanu Liturgiju sv. Ivana Zlatoustog u sjemenišnoj kapeli. To se u sjemeništu uobičajilo, pa se i danas povremeno čini, a redovito biva u molitvenoj osmini za jedinstvo kršćana.

napominje da bi možda bilo prikladno poticati i pozivati pjevačke zborove da se u tom pogledu založe, i slično.

Isto tako, nadobudno zvuči kad se u izvješćima više puta utvrđuje i ističe kako redovito katolici čine prve korake u ekumenskom približavanju. To je u svakom slučaju pozitivno i nedvosmisleno govori o dobroj volji i otvorenosti. No, time su oni koji su sudjelovali u biskupijskom savjetovanju izrazili ustvari svoje određeno nezadovoljstvo, i to zbog toga što druga strana ne daje takva znaka. Ipak, oni istodobno bezbroj puta kazuju kako se osjeća potreba da se osim susreta i molitve iznalaze i neki drugi, novi oblici suradnje, te da se poduzimaju makar i mali koraci u tom pogledu. To bi, po njihovu sudu, značilo poticati zajedničke molitvene susrete, razmjenjivati knjige, zajednički upriličavati tribine, kulturne i umjetničke priredbe i koncerte, gostovati s crkvenim zborovima, itd. Svi se sudionici u savjetovanju slažu u tome da se može surađivati ili da se već surađuje na karitativnom i socijalnom području, te da bi bilo moguće isto tako zajedno raditi s društvenim ustanovama koje se brinu za čovjeka, zajedno graditi i obnavljati vjerska zdanja i razorena područja, uređivati okoliš, zajedno djelovati u društvenom životu, zbrinjavati bolesne, siromašne i beskućnike.

Dapače, u više se izvješća utvrđuje kako su sada stvari u vezi s ekumenskim raspoloženjem krenule nabolje, kako se pomalo vraća povjerenje, govori se o pomirenju i promiče se suživot i razumijevanje. No, da bi se taj duh življe raspirivao, u izvješćima se kaže da ima premalo poticaja i pothvata koji bi promovicali ekumenizam. Stoga se predlaže da bi valjalo krenuti negdje iznutra, pa u vjernicima jačati istinski vjerski osjećaj i ekumensko ozračje u cjelini. U tom pogledu valja slijediti primjer što ga pruža papa Ivan Pavao II. i hrvatski biskupi, i to promičući evangelizaciju na kojoj su utemeljene danas razdijeljene Crkve i zajednice. Ta temeljna smjernica, i ono što se gore promišljalo, govori o tome da vjernici katolici Đakovačke i Srijemske biskupije kritički i razumno prosuđuju ekumenske odnose i ozračje, te da u najmanju ruku pokazuju dobru volju s obzirom na ekumenizam. Oni su spremni uputiti se prema drugima, s njima surađivati i moliti, no jednako tako očekuju da ekumenizmu pristupa iskreno, uredno, pa i stručno. Štoviše, izvješća svjedoče da se u biskupijskom savjetovanju razmišljalo i prosuđivalo o nekim vrlo temeljitim sadržajima, određenim postupcima i ustanovama povezanim s ekumenizmom, što uistinu budi nadu.

III. Proplamsaji nade

1. Ekumenski stav i dijalog - iz osobne vjere i crkvenosti

Čini se veoma temeljitim, a i ohrabruje, kad se u izvješćima opetovano kaže da prvenstveno treba biti pravi vjernik u vlastitoj Crkvi, da valja upoznati i produbljivati osobnu vjeru i vjeru Crkve, da treba biti čvrst te živjeti i rasti u svojoj vjeri, dopustiti evangelizirati se, i naučiti vrednovati ono što je svojstveno vlastitoj Crkvi. Naime, izgrađivati svijest da se pripada vlastitoj Crkvi i narodu, to potiče ljubiti i poštovati druge. Zašto? Jer to, kaže se u izvješćima, čini odgovornim i pomaže iznaći način da se vjeru, Boga i Crkvu približi ljudima na primjeren način. Biti u Bogu i biti učvršćen te vjernički zauzet u svojoj zajednici - to ponajviše poboljšava odnose, uklanja predrasude i najizravnije pridonosi da se otvore svi mogući putevi za dijalog i suradnju te gradi ekumenizam. Ako svi produbljuju vlastitu vjeru i žive svoju duhovnost, svi će osjetiti potrebu za jedinstvom, i ekumenizam će procvasti, doslovno se kaže u izvješću.

Nadalje, u izvješćima se pokoji put vrlo promišljeno predlaže i traži da se vjernicima govori i tumači što je to *ekumenizam*, koji mu je smisao i cilj. Vrlo je znakovit zaključak da je *nova evangelizacija* unutar Crkve, evangelizacija koju treba započeti u vlastitoj sredini, put koji vodi do ekumenizma i do ekumenskog stava. Isto je tako puna snage tvrdnja da istinski se *obratiti*, znači ujedno i približiti se drugomu, poštovati i bolje razumjeti drugoga. Treba se učiti biti snošljivijima, i opraštati. Valja učiti razumjeti, prihvaćati, darivati druge - i kao pojedinci i kao zajednica. I katolicima i drugim kršćanima treba govoriti o kršćanskoj ljubavi, odricanju, obraćenju i istinoljubivosti. Sve to pomaže - utvrđuje se jasno i uvjerljivo u izvješćima - da se uklone međusobne predrasude koje valja razgrađivati, brisati i odbaciti.⁴⁰

Jednako tako, posebnu pažnju zavređuje i ono što se u savjetovanju razmišljalo o dijalogu, općenito, i među kršćanima. *Dijalog* je rješenje i prilika za bolju i drukčiju budućnost, obrazlaže se u jednom ili drugom izvješću. Dijalog nije samo sastavnica koja pripada kršćanskom uvjerenju, on danas postaje znakom po kome su kršćani kao takvi prepoznatljiviji, i ujedno ukazuje na to koliko su predani Bogu, koji je u Isusu Kristu stupio u dijalog s cjelokupnim čovječanstvom. Štoviše, oni koji su sudjelovali u savjetovanju, svojim su riječima na neki način odredili dijalog. Oni su u tom pravcu jasno kazali kako u ekumenskom dijalogu sugovornici imaju ravnopravan položaj, i zatim, kako uvijek dok se s drugima razgovara valja biti svjestan da dijalog nikada nije monolog. U tom smislu ekumenski razgovori, kao i seminari i predavanja, mogu pomoći mijenjati i sam način vlastita razmišljanja, a to će dobro doći i kad se s

⁴⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Ut unum sint*, br. 15-17.19. Tu se izlaže misao o obraćenju i trajnoj obnovi, što je životno povezano s ekumenizmom.

drugim kršćanima bude razgovaralo o razlikama u nauci. U izvješćima se također ispravno naznačuje kako postupati kad se vodi dijalog s drugim kršćanima, to jest, da uvijek valja polaziti od onoga što je kod drugih pozitivno, da valja ustrajno tražiti ono što je zajedničko i što povezuje kršćane, u svemu pak valja trajno stvarati pozitivno ozračje. Nadalje, u nekim se izvješćima vrlo određeno tvrdi kako je veoma važno spoznati da ekumenski dijalog, s jedne strane, isključuje svaki prozelitizam, a s druge, da ne umanjuje niti poriče bogoslovne naučne postavke.⁴¹ To isto vrijedi i za međureligijski dijalog.

U *Odjelu za kršćanski poziv i služenje* razmišljalo se i o tome kako su politički i kulturni, nacionalni i vjerski stavovi i događaji često puta na hrvatskim prostorima kroz povijest, na žalost, razdvajali ljude. Očito je da u tom pogledu treba nešto dozrijevati i promijeniti se u svijesti ljudi. Iako ti čimbenici ne umanjuju trajni zahtjev za kršćanskim jedinstvom, oni zasigurno povijesno uvjetuju i određuju ekumenske korake, suradnju i dijalog. To samo pokazuje koliko su određeni *neteološki čimbenici* važni, i kako im u ekumenskom promišljanju i nastojanju treba posvetiti punu pažnju. Stoga se u *Odjelu* posebno istaklo kako sve ono što je dovelo do toga da se mnogi ljudi razdvoje i sukobe, a iznad svega da mnogi iskuse tragična ratna stradanja, uvelike otežava da se kršćani tješnje ekumenski povežu. To je sasvim razumljivo. A da bi se te poteškoće ublažile i uklonile, valja računati s naporima, valja izgrađivati otvoreni kršćanski stav, i moliti za druge. Tome trebaju pridonijeti susreti na kojima bi se vjernici Katoličke i Pravoslavne Crkve, predvođeni svojim pastirima, zajedno susretali i molili. Ti bi susreti mogli djelovati iscjeliteljski i mogli bi postati mjesta gdje se uči oprostiti. Dapače, stvarajući pozitivno ozračje, susreti bi bili prilika da se svi, drage volje, uče prihvatiti svoj dio odgovornosti za nastale nepravde, i izraziti spremnost zajedno s drugima izgrađivati društvenu i kulturnu snošljivost te kršćansko zajedništvo.

Sve to što se gore pozitivno i sadržajno razmišljalo o ekumenizmu i pretpostavkama za ekumenski dijalog, kao i ono što se u tom pogledu već ostvaruje i pokreće, zaslužuje izuzetnu pažnju. Ako se to pak želi podržati, unaprijediti te omogućiti da se plodonosno razvija, onda bi tome uvelike mogli pridonijeti pojedinci i skupine, te ustanove koje crkvene isprave preporučuju kad se radi o ustroju ekumenskog djela u jednoj biskupiji.

2. Nositelji i ustanove ekumenskog djela

⁴¹ Izvješća svjedoče da se o dijalogu temeljito razmišljalo. Dijalog se poima kao osnovna poluga života unutar vjerničke zajednice, a on je to isto i kad je riječ o odnosima među kršćanima. Usp. PAVAO VI., *Ecclesiam suam*, KS (Dokumenti 54), Zagreb, 1979., br. 112-121.

Već je ranije istaknuto koliko je važna uloga svećenika kad se radi o tome da se promiče ekumenski duh. No, iz izvješća se jasno vidi koliko vjernici u tom pogledu imaju povjerenja u *svećenika župnika*, ali i koliko od njega očekuju. Svećenici u pastvi bi očitito trebali biti oni koji predvode i nose ekumensko djelo u svojoj sredini. Župni je, veli se, dužan prednjačiti i biti ekumenski otvoren, on ima biti snošljiv, on treba davati prve poticaje i predlagati pothvate i ostvarivati ih s vjernicima, te podržavati poticaje koji dolaze od vjernika. Pozvan je obrazlagati tko su drugi kršćani i upoznavati svoje župljane da postoje i druge kršćanske Crkve i zajednice. U određenim prigodama pozvan je progovoriti o njihovoj povijesti, vjeri, nauci, oznakama, o onome što je njima i katolicima zajedničko, što različito, upozoravati vjernike da razlikuju vjersko od nacionalnog, što spada na vjeru, a što na nacionalno pitanje, itd. Osim toga, on je pozvan uspostavljati dobrosusjedske odnose s onima koji predstavljaju druge kršćanske Crkve i vjerske zajednice, osobito prigodom blagdana i pojedinih slavlja. U izvješćima se župnikovu ulogu u tom pogledu ocijenilo poglavitom i nezaobilaznom. Ona je stoga uvrštena među temeljne pretpostavke za ekumensko djelovanje i kao takva predložena za sinodsko zasjedanje.⁴²

Budući da se u ekumenskom djelovanju ukazuju mnogovrsni načini kako surađivati s drugim kršćanskim zajednicama, što se iz gore rečenog moglo vidjeti, izvješća govore o tome da je u župnim zajednicama potrebno okupiti zauzete vjernike i oblikovati malu skupinu koja bi promicala ekumenski duh i dijalog te sastavljala, poticala i provodila ekumenske zamisli i pothvate. Zato je za sinodsko zasjedanje predloženo da se, ukoliko u župi žive i kršćani koji pripadaju drugim zajednicama, ponajprije utvrdi činjenično stanje, a potom osnuje *ekumenska skupina* koja bi promišljala kako upoznavati druge zajednice, kako s njima uspostaviti dodir, kako voditi dijalog, kako surađivati, svetkovati i moliti zajedno. Ukratko, ona bi s njima uspostavljala dijalog i promicala ekumenske odnose. Skupina bi vremenom došla do toga da napravi svoj godišnji nacrt rada i suradnje s drugim kršćanima. A zbog potrebne sustavnije izobrazbe župa bi trebala omogućiti članovima ekumenske skupine da povremeno produbljuju ekumenska i teološka pitanja.⁴³ To je izneseno na sinodskom zasjedanju i prihvaćeno kao temeljna pretpostavka za ekumensko djelovanje i sveobuhvatniju ekumensku praksu.

Kao što je u prijedlozima za sinodsko zasjedanje bilo predloženo, tako je i na samom zasjedanju naglašeno, da bi u svim župnim zajednicama, pa i u slučaju da u njima nema onih koji pripadaju drugim Crkvama i zajednicama, svakako bilo nužno održavati molitvenu osminu za jedinstvo kršćana, uvažujući građu koju

⁴² BISKUPSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO (izd.), *Kršćanski poziv i služenje*. Materijali za treće sinodsko zasjedanje Đakovo, 25.-27. listopada 2001., Đakovo, 2001., str. 80.

⁴³ Usp. *Ondje*, str. 81-82.

za tu prigodu dostavlja Vijeće HBK za ekumenizam i dijalog. To bi bio zoran pokazatelj da zajednica ekumenski osjeća. Uz to, trebalo bi vjernike poticati i na druge razne susrete. Štoviše, ukoliko bi se išlo za jednom sveobuhvatnijom ekumenskom praksom, u prijedlozima za sinodsko zasjedanje je istaknuto da je u župi poželjno osnovati *skupinu molitelja* za jedinstvo kršćana,⁴⁴ što je na zasjedanju i prihvaćeno.

Vrlo je crkveno i pastoralno primjereno kad se u izvješćima sa savjetovanja opaža i tvrdi da ekumenizmu mogu uvelike pridonijeti i *katoličke udruge* te razni *duhovni pokreti* i *gibanja*, ukoliko postoje u nekom mjestu ili na nekom području.⁴⁵ Ta je misao uobličena za sinodsko zasjedanje kao preporuka na putu prema sveobuhvatnijoj ekumenskoj praksi, i kao takva prihvaćena: ako na području župe postoje ustanove posvećena života ili društva apostolskog života, ili udruge i pokreti koji žive posebniju duhovnost i apostolat, s njima bi trebalo živo surađivati i zajedno s njima promicati ekumenski duh.⁴⁶

Zbog važnosti koju ima ekumensko djelo, na sinodskom je zasjedanju naišla na odobravanje i ona temeljna pretpostavka koja se odnosi na povezivanje ekumenske suradnje u jednom dekanatu ili pastoralnom području. Naime, ukoliko u župnim zajednicama koje tvore jedan dekanat, ima onih koji pripadaju drugim kršćanskim Crkvama i zajednicama, odnosno drugim religijama, trebalo bi dekanu povjeriti zadaću da na razini dekanata osnuje ekumensku, odnosno međureligijsku skupinu koja bi unapređivala i razvijala odnose s tim zajednicama. Zadaća te skupine bila bi u tome da na dekanatskoj, područnoj, ili gradskoj razini pripremi molitvenu osminu za jedinstvo kršćana s drugim kršćanima i s onima koji predstavljaju njihove zajednice te da promiče druge oblike suradnje. Ukoliko bi okolnosti zahtijevale, ta bi skupina mogla s vremenom prerasti u zajedničko *ekumensko*, odnosno *međureligijsko vijeće* za jedan dekanat ili za jedno područje. Isto tako, no u vidu sveobuhvatnije ekumenske prakse, podnesen je i odobren prijedlog da se u godišnjem pastoralnom nacrtu za dekanat ili grad ili područje, okvirno predvide i utvrde programi ekumenskog sadržaja.⁴⁷

Nadalje, veoma je opravdano i pronicljivo kad sudionici u biskupijskom savjetovanju drže prirodnim, i bilježe, da bi poseban doprinos ekumenizmu

⁴⁴ *Ondje*, str. 81 i 82.

⁴⁵ Usp. L. MARIJANOVIĆ, Novi religiozni pokreti u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, u: *Diacovensia* 8 (2000.), str. 101-147. Tu je predstavljeno dvadeset obnoviteljskih pokreta nazočnih u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, i dva koja nisu zaživjela.

⁴⁶ BISKUPSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO (izd.), *Kršćanski poziv i služenje*. Materijali za treće sinodsko zasjedanje Đakovo, 25.-27. listopada 2001., Đakovo, 2001., str. 81.

⁴⁷ Usp. *Ondje*, str. 81.

trebali dati i *vjeroučitelji u školama*, pa se i na njih treba osloniti.⁴⁸ Naime, oni kao vjeroučitelji dobro poznaju kršćansku vjeru i crkveni život, i tomu u svakom pogledu, pa i ekumenskom, pridonose. No, oni su baš po svom zvanju osobitije pozvani da, već prema školskom planu i programu, tumače i obrazlažu sadržaje koji su po svojoj prirodi ekumenski i vrlo pogodni za to da se već u mladim naraštajima razvija zdrav osjećaj i odnos prema drugim kršćanima, te vjeroispovjedna snošljivost.⁴⁹ Štoviše, za sinodsko zasjedanje, a u vidu sveobuhvatnije ekumenske prakse, predloženo je da dekan, odnosno osobe koje su odgovorne pripremati susrete za vjeroučitelje, imaju promicati povremene područne susrete na kojima bi sudjelovali vjerski službenici, odnosno vjeroučitelji iz različitih kršćanskih zajednica.⁵⁰ To je na sinodskom zasjedanju prihvaćeno, i istodobno se izričito naglasilo da se takvi susreti trebaju odvijati na međuzupnoj, dekanatskoj ili područnoj razini.

Ako se pak radi o ustanovi koja bi ravnala cjelokupnim ekumenskim djelom na razini biskupije, onda se u izvješćima s biskupijskog savjetovanja kaže kako bi bilo svrsishodno da se u biskupiji osnuje *biskupijsko ekumensko vijeće* koje bi promoviralo i povezivalo sve ono što se u biskupiji ekumenski promišlja i čini. Isto tako, drži se da bi bilo korisno imenovati *povjerenika za ekumenizam*, koji bi sveukupnu djelatnost vodio onako kako to vidi i predlaže biskup.⁵¹

To je promišljanje zatim uobličeno i kao pretpostavka za ekumensko djelovanje i kao put prema jednoj sveobuhvatnijoj ekumenskoj praksi, te je podneseno na sinodskom zasjedanju. Ta se zamisao na zasjedanju neznatno proširuje i prihvaća, pa se sada određeno kaže da biskupijsko ekumensko vijeće, vodeći

⁴⁸ Na području hrvatskog dijela Đakovačke i Srijemske biskupije, prema uvidu na dan 3. travnja 2003., u 173 škole, osnovne i srednje, radi ukupno 342 vjeroučitelja. Od toga su 210 laika, 32 redovnice i 100 svećenika, od kojih 8 ima puno radno vrijeme, 47 radi do šest sati tjedno, a 45 preko šest sati. Vidi: Arhiv Katehetskog ureda, šk. godina 2002/2003., Đakovo.

⁴⁹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, NKU-HBK – Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 1998. Tu je za 3. razred nastavna jedinica: *O drugim vjeronaučnim grupama u školi* (str. 83); za 7. razred, dvije su nastavne jedinice u jednoj nastavnoj cjelini: *Što učiniti da bolje upoznamo i više poštujemo one koji se od nas razlikuju po vjeri i nacionalnosti*, i: *Zajednički vjeronaučni susreti učenika različitih konfesija radi boljeg međusobnog upoznavanja* (str. 100), dok je druga nastavna cjelina cijela naslovljena: *Da svi budu jedno (molitva za jedinstvo svih kršćana i razumijevanje među ljudima svih religija)* (str. 101); za 8. razred, nastavna jedinica: *Zajednički vjeronaučni susret učenika različitih konfesija radi boljeg međusobnog upoznavanja u njihovim razlikama i u onom što im je zajedničko* (str. 105), a dvije nastavne cjeline posvećene su hinduizmu i budizmu, odnosno islamu i muslimanima (str. 109); HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA - NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Program nastave katoličkog vjeronauka za srednje škole*, HBK - NKU, Zagreb, 2002. Tu su za prvo godišće, u 2. nastavnoj cjelini naslovi: *Istočnjačke religije - hinduizam, budizam, konfucijanstvo i taoizam*, i, *Monoteističke religije - židovstvo, kršćanstvo, islam* (str. 19); za drugo godišće, u 1. nastavnoj cjelini stoji naslov: *Jedna Crkva u mnoštvu Crkava* (str. 31), a u 2. cjelini: *Vrijeme dubokih podjela* (str. 34), o Reformaciji.

⁵⁰ BISKUPSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO (izd.), *Kršćanski poziv i služenje*. Materijali za treće sinodsko zasjedanje Đakovo, 25.-27. listopada 2001., Đakovo, 2001., str. 81.

⁵¹ O biskupijskom ekumenskom vijeću i o delegatu za ekumenizam, vidi, *Direktorij*, br. 41-42.

računa o smjernicama koje daje biskup, izradi - pod vodstvom delegata za ekumenizam - godišnji nacrt rada i u njemu naznači način kako surađivati s ekumenskim ustanovama, kako poticati na suradnju, kako i kakvu građu prirediti za dekanate i župne zajednice. Nadalje, ocjenjuje se veoma korisnim da biskupijsko ekumensko vijeće poticajno surađuje s teološkim učilištima u biskupiji i izvan nje, s ustanovama posvećena života i s društvima apostolskog života, te zajedno s njima promiče ekumenske zamisli Katoličke Crkve. Vijeće bi godišnje upriličilo seminar na kojem bi suradnici iz župa i dekanata produbljavali svoju ekumensku izobrazbu. Ono bi isto tako organiziralo raznovrsne ekumenske susrete koji bi obuhvaćali razna područja: kulturu, bogoslovlje, socijalni i društveni nauk Crkve, i slično.⁵²

Na sinodskom je zasjedanju još dodano da bi Biskupijsko ekumensko vijeće išlo za tim da se Hrvatska biskupska konferencija i sestrinske Crkve dogovore kako ostvariti upute Ekumenskog direktorija o obliku koji bi se mogao primjenjivati kad se sklapaju mješovite ženidbe.⁵³ Zatim, budući da je biskup J. J. Strossmayer posvetio stolnu crkvu *slavi Božjoj, jedinstvu Crkava, slogi i ljubavi naroda svoga*, u sinodskom je promišljanju ocijenjena primjerenom ona, već poodavno prisutna zamisao da se u biskupiji osnuje *Središte za ekumenizam »J. J. Strossmayer«*. To bi središte promicalo, povezivalo i ostvarivalo ekumenske zamisli i poticaje na području biskupije, te uspostavljalo i razvijalo odnose sa sličnim ekumenskim ustanovama u Katoličkoj Crkvi. Na sinodskom zasjedanju nije se propustilo istaknuti kako bi važan doprinos u ekumenskom radu, na stručnoj razini, mogao pružiti Odjel za kršćanski Zapad Instituta za ekumensku teologiju i dijalog »Juraj Križanić« pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, koji ima svoje sjedište na Teologiji u Đakovu.⁵⁴

Pri samom kraju, valja istaknuti da se ponajviše zahvaljujući sinodskoj metodi došlo do prilično izrađene i vjerne slike o ekumenskim odnosima i dijalogu u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji. Naime, o tom je pitanju ponajprije *Odbor za putove dijaloga - ekumenizam* izradio: radni tekst, radne listove i službu riječi. Zatim se o pitanju svestrano raspravljalo na biskupijskom savjetovanju, s kojeg su pristigla izvješća. Izvješća je proučio i razradio jedan član odbora, te sadržaj,

⁵² Usp. BISKUPSKI ORDINARIJAT ĐAKOVO (izd.), *Kršćanski poziv i služenje*. Materijali za treće sinodsko zasjedanje Đakovo, 25.-27. listopada 2001., Đakovo, 2001., str. 81-82.

⁵³ Usp. *Direktorij*, br. 143-160.

⁵⁴ *Privremeni pravilnik* Odjela za kršćanski zapad Instituta za ekumensku teologiju i dijalog "Juraj Križanić" Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, odobrilo je Vijeće Katoličkog bogoslovnog fakulteta 4. srpnja 1998., br. 04-93/6-1998, i Biskupski ordinarijat u Đakovu 22. rujna 1998., br.1506/1998. Članak 2. određuje: »Odjelu je glavna svrha poticanje, organiziranje i provođenje znanstvenog istraživanja i nastave s područja kršćanskog zapada s posebnim obzirom na naše krajeve«, a članak 18. utvrđuje: »Rad Odjela je znanstveno-istraživački, nastavni i informativno-izdavački.« Vidi: Arhiv *Odjela za kršćanski zapad*, godina 1998., Teologija u Đakovu.

kojemu je prethodilo teološko obrazloženje, uobličio u štivo. O sadržaju se potom marno pretresalo u sinodskom *Odjelu za kršćanki poziv i služenje*, nakon čega je upotpunjeno štivo razaslano - zajedno sa sadržajima iz drugih odbora - sinodskim vijećnicima. O sadržaju se, na koncu, raspravljalo na trećem sinodskom zasjedanju, da bi tu bio još upotpunjen i doraden, te izglasan i prihvaćen od sinode. Sve to što se tako razvedeno promišljalo, bit će sasvim sažeto dano u sinodskim odlukama, koje će odrediti đakovački i srijemski biskup. Tada će se ekumenizam postaviti partikularnoj Crkvi kao zadatak - u mnogome izazovan.

Umjesto zaključka

Slobodno je primijetiti kako nije ni jednostavno, a moglo bi se kazati, ni uputno, zaključiti ono što se ovdje istraživalo, promišljalo i predlagalo. Zašto? Zato, jer ako bi se u jednoj crkvenoj zajednici išlo za tim da vjernici stječu i razvijaju ne samo svoj crkveni, nego istodobno s njime i ekumenski osjećaj, onda to pretpostavlja visoku kršćansku svijest. Tu svijest se stječe kroz odgoj, i ne bez umna napora. U poratnim pak okolnostima u kojima se nalazi Crkva u Hrvata, a u njoj i biskupija Đakovačka ili Bosanska i Srijemska, već i samo poželjeti, a pogotovo, odvažiti se zakoraknuti prema takvu cilju, zahtijeva biti odvažnim i, negdje unutra, vjernički, slobodnim. Ni to nije dovoljno. I tomu treba još nešto dodati. Naime, ako se unatoč svemu ipak nešto odluči i pokuša ostvarivati, to neće ići, i na tome će se teško ustrajati, osim da u pothvatima sudjeluje dobar broj onih koji shvaćaju ekumenski trenutak i marno surađuju.

S druge pak strane, treba istaknuti i to da je ekumenski pristup i dijalog po svojoj naravi blagotvoran, pa stoga i nezaobilazan. Jer, ukoliko se kršćansko bivstvovanje u svijetu poima kao klicu što obećava plod, ili kao svjetlo što obasjava mračne kutke čovjekove kobi i stvorenja uopće, to jest kao životvornu nadu, onda je ekumenizam zasigurno magistralni put. On je to ne samo zato što ga takvim određuju i preporučuju isprave crkvenog učiteljstva, nego zato što sasvim odgovara onom molitvenom viđenju što ga Isus tako pažljivo raščlanjuje i izriče u velikosvećeničkoj molitvi: da budu jedno, da svijet povjeruje (usp. Iv 17,21). To je ujedno i njegova oporučna želja, koja nuka učenike da prije svega drugog grade jedinstvo i zajedništvo, kako bi ono, zatim, moglo prerasti u evangelizacijski zamah. Prema tome, kršćanima ništa drugo ne preostaje nego domisliti kako zajedno živjeti i raditi u Jednoj Crkvi. Zacijelo, živeći po jednom vrlo izrađenom napatku, tako da radost i nada, žalost i tjeskoba osobito

siromašnih i svih koji trpe nađu odjeka i u njihovu srcu,⁵⁵ kršćani valjano svjedoče svoju privrženost Isusu. Ostvarujući zajedništvo pak na crkveni način, to jest, u istini i ljubavi, oni omogućuju da ljudi u svijetu susretnu Učitelja i u nj povjeruju.

Stoga put koji zacrtava ekumenski dijalog, ostaje magistralni put i za hrvatsko podneblje, makar je ono zatamnjeno ratnim osvajačkim nasrtajem. Na tom se putu uči biti istinski slobodnim - i od samodostatnosti, uči se ispravnije suditi o drugima - i priznati osobnu krivnju, uči se poći ususret - i učiniti prvi korak. I upravo tako, korak po korak, stvaraju se nužne pretpostavke za različit društveni i raznolik crkveni suživot. Uostalom, iako je *kruh naš ekumenski grk* i okorio, valja se odvažiti abrahamski povjerovati i nadati se protiv svake nade (usp. Rim 4,18) - to svjetlo baca na put riječ Božja.

E MEN A MOMENT
e lections rom t e iocesan S nod o Đakovo and Srijem

Summar

To uestion ecumenical relations and dialogue means, in fact, to uestion the One Church. To crave for the One and Holy means to establish and cherish the relations ith other Churches and communities until they lead us to a uni ue faith, to the union of all churches and to the universal cult. In this faith Catholics are encouraged and directed by the Ecclesiastic Documents. Part of the Diocesan Synod consultations as related to ecumenical relations in post-ar and ne socio-political circumstances, as ell as to the suggestions regarding the re uired actions aimed at restoration and enhancement of these "ecumenical" relations. The consultations resulted in proposals and basic re uirements necessary for ecumenical activities and reflections. During the third conference of the Second Synode of Đakovo and Srijem, held in Đakovo in October, 2001, the proposals and re uirements ere being presented, discussed, amended and confirmed. The diocesan bishop ill later summarize the mentioned suggestions, and make them into decisions of the Synod.

Ke ords: *Synod, ecumenism, dialogue, Churches and communities, restoration of ecumenical relations.*

⁵⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, Gaudium et spes, pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, u: *ISTI, Dokumenti*, br. 1.